
Před třiceti lety zemřel významný český filosof Jan Patočka

Před třiceti lety zemřel významný český filosof Jan Patočka

13. března přesně před třiceti lety zemřel po posledním jedenáctihodinovém výslechu Státní bezpečnosti filosof Jan Patočka. Patočka je dodnes známý v širších kruzích jako mluvčí Charty 77 a ochránce lidských práv. Jeho život je však i odrazem evropského filosofického kvasu – rozvíjel jak fenomenologický přístup ke skutečnosti Edmunda Husserla, tak později i existenciální filosofii Martina Heideggera. Husserl Patočku „provázel“ v podstatě celý život. Poprvé se s ním setkal na konci 20. let a v pro Německo osudném roce 1933 se stal jedním z Husserlových posledních žáků. Studijní pobyt ve Freiburgu znamenal pro mladého Patočku i setkání s idejemi Martina Heideggera a skvělého německého fenomenologa (Patočkova vrstevníka) Eugena Finka. Podněty ze stipendií na německých univerzitách využil ve své habilitační práci „Přirozený svět jako filosofický problém“ (1936). Ještě předtím však v Praze organizuje Husserlovy přednášky a v roce 1935 se stává tajemníkem Pražského filosofického kroužku. Ten byl v druhé polovině 30. let „majákem“ pro

univerzitní uprchlíky z nacistického Německa. Stejně jako mnoho dalších se snaží teoreticky objasnit, z jakých „ideologických“ větví vyrostl zrůdný režim „v minulosti národa tak duchovně renomovaného.“ (Rozsáhlou diskusi o původu fašismu vedl např. i Václav Černý v Kritickém měsíčníku, objevuje se ale i v jiných tiskovinách).

Za války se plně projevuje hluboce humanistický rozměr Patočkovy osobnosti. V době Heydrichova protektorství se nebojí v březnu 1942 zveřejnit v časopisu Česká mysl úmrtí významného meziválečného filosofa Josefa Tvrdého, kterého nacisté popravili v Mauthausenu. A než je na konci války nuceně nasazen jako dělník, snaží se pomáhat rodinám zatčených. Po válce se Patočka vrátil na Filosofickou fakultu, kde – s válečnou pauzou – přednášel až do roku 1949. Znovu však byl nucen odejít, navíc se zákazem publikovat. To se částečně změnilo až na konci 50. let, kdy byl přijat jako knihovník (!) Filosofického ústavu Akademie věd. 60. léta znamenají pro Patočku možnost omezeně publikovat a hlavně přednášet na zahraničních univerzitách (nikoliv v Československu!). To se změnilo až v symbolickém roce 1968, kdy se jako řádný profesor UK vrátil na Filosofickou fakultu a směl zde po 19 letech opět přednášet. S normalizací

však přišel třetí odchod z Univerzity, v dvaasedmdesátém byl nuceně pensionován, přišel další zákaz publikování a jeho dílo vychází jen v samizdatu. V sedmdesátých letech organizuje proslulé bytové semináře (známé jako „Patočkova univerzita“), jichž se účastnila značná část dnešní české filosofické elity. Na počátku roku 1977 stojí u zrodu Charty 77 a společně s Milošem Hájkem a Václavem Havlem se stávají jejími prvními mluvčími.

„Není úkolem těchto řádek podávat kritiku těch jednotlivých formulí, které byly raženy pro první světovou válku. Raději bych upozornil na to, že všechny, ať běží o boj Germánstva se Slovanstvem, ať o imperialistický konflikt vyrostlý z posledního stádia kapitalismu, ať o výsledek přehnaného moderního subjektivismu, který se násilně objektivizuje, případně o boj mezi demokracií a theokracií – mají jednu stránku společnou: všechny pohlížejí na válku z hlediska míru, dne a života s vyloučením jeho temné noční stránky. Z tohoto hlediska jeví se život, hlavně právě dějinný, jako kontinuum, v němž jednotlivci jsou jakými nositeli obecného pohybu, na němž jedině záleží, smrt má význam výměny ve funkcích, válka, tato masově organizovaná smrt, je nepřijemnou, ač nutnou pauzou, kterou v zájmu jistých cílů kontinuity života je nutno vzít na sebe, ale v níž jako takové není co „pozitivního“ hledat. Nejvýše může, jak to říkal Hegel (a Dostojevskij po něm opakoval), sloužit k těm salutárním otřesům, jichž občanský život má zapotřebí, aby neustrnul a neusnul ve své rutině. Ale že by válka sama mohla být něco vykládajícího, co samo ze sebe má moc smyslodárnou, je v podstatě myšlenka cizí všem filosofickým dějin, a proto též explikacím světové války, které jsou nám známy.“

...

„Síla nás fascinuje i nadále, vede nás svými cestami, fascinuje a obelstívá nás, činí nás svými bláznů. Tam, kde se domníváme ji ovládat a spoléhat na zabezpečení její pomocí, jsme ve skutečnosti ve stádiu demobilizace a prohráváme válku, která proměnila úskočně svou podobu, ale neustála. Život by tak rád už jednou žil, ale je to právě život sám, který plodí válku a nemůže se z ní vlastními prostředky vymotat. Kde je konec těchto perspektiv? Válka jako prostředek Síly, jak se uvolnit, nemůže skončit. Je marné chtít se uzavírat do svého okrsku, když není uzavřených okrásků, když Síla a vědotechnika otevírají působností celý svět tak, že v něm každá děj má ozvěnu všude. Hledisko míru, života a dne nemá konce, je to hledisko nekonečného konfliktu, který se rodí v podobách vždy nových jako týž.“

...

„Na počátku dějin formuloval Hérakleitos z Efesu svou myšlenku o válce jako tom božském zákonu, z něhož se živí všechny lidské. Nemyslí tím válku ve významu expanze „života“, nýbrž jako převahu Noci, onu vůli k svobodě rizika v té aristeia, tom ukázání se dobrým na hranici lidských možností, kterou volí ti nejlepší, když se rozhodují pro trvajících proslulost v paměti smrtelníků výměnou za efemérní prodloužení pohodlného života. Tato válka je otcem zákonů obce, jako vůbec všeho: ukazuje u jedněch, že jsou otroky, a u druhých, že jsou svobodní; ale i svobodný život lidský má nad sebou ještě vrchol. Válka je s to ukázat, že mezi svobodnými někteří jsou s to se stát bohy, dotknout se božství, toho totiž, co tvoří poslední jednotu a tajemství bytí. To jsou však ti, kteří chápou, že polemoV není nic jednostranného, že nerozděluje, nýbrž spojuje, že nepřítelé jsou jen zdánlivě cizí, ve skutečnosti že patří k sobě ve společném otřesu všedního dne; že se tak dotkli toho, co ve všem všady a na věky //142// trvá, protože je pramenem všeho jsoucna, co tedy je božské.“

(Patočka, J.: Kacířské eseje o filosofii dějin, kap. 6 Války 20. století a 20. století jako válka)

JAN PATOČKA

1.6. 1907 Narozen v Turnově

1928-1929 Studium na pařížské Sorboně

První setkání s Husserlem.

1930 Asistent J. B. Kozáka

1933 Studuje ve Freiburgu u Husserla a Heideggera.

1933-1934

Zakládající člen česko-německého Pražského filosofického kroužku, člen Pražského lingvistického kroužku

1934-1939 Český tajemník Cercle philosophique de Prague

1936 Jmenován docentem

1937 Odpovědný redaktor filosofického časopisu Česká mysl

1938 Řeč na památku Edmunda Husserla

1949 Propuštěn z university

1950—1954 Vědecký pracovník Masarykova ústavu

1954—1957 Vědecký pracovník Pedagogického ústavu ČSAV

1957—1968 Vědecký pracovník Filosofického ústavu ČSAV

1965 Hostující profesor v Lovani 1966 Hostující profesor v Mohuči

1968 Jmenován řádným profesorem University Karlovy

1972 Předčasně pensionován

1973-1976 Bytové semináře a přednášky

1977 Podílí se na zrodu Charty 77

13. III. 1977 Podléhá infarktu po opakujících se mnohahodinových výsledích Státní bezpečnosti (StB)

Zdroj: www.ajp.cuni.cz

Zajímavý odkaz: [Archiv Jana Patočky](#)